

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«НАМСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА им. П. Н. ТОБУРОКОВА»
МР «ВЕРХНЕВИЛЮЙСКИЙ УЛУС (РАЙОН)»
РЕСПУБЛИКА САХА (ЯКУТИЯ)

Образовательная программа
внеурочной деятельности
для учащихся начальных классов

Учитель начальных классов: Степанова Г. И.

Кыра саастаах оскуола оѳолоругар аналлаах
"Мин дойдум - олоңхо дойдута" үөрэх таһынан дыарык программата

Саха норуотун тылынан айымньытын саамай кылаан чыпчаала - олоңхо. Кини суолтата анардас тыл уус-уран айымньыта буоларынан бүппэт. Кини саха норуотун историятын, философиятын, итэҕэлин, төрөөбүт айылҕатын үөрэтэргэ суолтата эмиэ улахан.

Олоңхо норуоту иитэр хайысхата баһаам элбэх. Манна чизэ, кырдык, уопсай интэриэс туһугар туруулаһыы, кырдыаһаһы, дыахтары, оѳону ытыктааһын, кыыс бэйэтин харыстаныыта, эр киһи таптал туһугар героической охсуһуута, дыулуура, төрөөбүт дойдуга төлөөннөөх таптал уустаан-ураннаан хоһуйуулар. Олоңхо геройдара хайа да кэмнэ уустук киирсиилэргэ кыайыылаах-хотуулаах тахсаллар. Онон олоңхо кыайыыны өрө тутар. Олоңхоѳо сизэри-туому тутуһуу, айылҕаны кытта алтыһыы, саха киһитин майгыта-сигилитэ олохтоммута.

Киһи олоңхону аахтаһына, кэрэтик саңарарга, олоңхо тылын өйдөөтөбүнэ, мындырдык толкуйдуурга, ис хоһоонун биллэбинэ, сөптөөхтүк дыаһанан олорорго үөрэнэр. Онон бу улуу айымньы киһиэхэ бары өттүнэн үчүгэи оңорор.

Оттон оѳону кыра сааһыттан олоңхоѳо эйгэтигэр уһуйдахха, оѳо саныыр санаатын, тугу билбитин-көрбүтүн сааһылаан, уустаан-ураннаан бэргэн, хомоѳой тылынан кэпсиир сахатын тылыгар интэриэһэ күүһүрүө. Ону таһынан толкуйдуур дыѳура, ойуулуур-дыһуннууру талаана сайдыа.

Быһаарыы сурук

Бу программа алын сүһүөх кылаас оѳолоругар 1 сылга аттарыллан оңоһулунна. Программа үөрэх таһынан эбии дыарыкка үөрэтиэххэ, ытыахха сөп.

Сыала: олоңхо нөңүө оѳо айар дыѳурун, сатабылын сайыннарыы, олох мындыр оскуолатыгар үөрэтии.

Соруктара:

- медиа дыарыктар нөңүө олоңхо туңунан үөрэнээччи билиитин-көрүүтүн кэңэтии;
- оѳо дорѳоонноохтук, чуолкайдык ааѳар, сахалыы толкуйдуур дыѳурун сайыннарыы;
- олоңхо сүрүн идиэйэтин, олоххо-дыаһахха туңаныы, сизэрдээх майгыга, өйгө-санааѳа, сизэргэ-туомна уһуйуу.

Программа теоретической, практической, сынньалаң чаастартан турар.

Теоретической чааһыгар теманы медиа-дыарыктарынан ытыллар. Кинигэнэн, сахалыы тылдьытынан үлэлиилэр.

Практической чааһа барбыт темаларын чиңэтэр сыаллаах ытыллар. Оѳо айар дыѳурун сайыннараар сыаллаах өйтөн ааѳылар, аахпыттан сиһилии кэпсээһин, дорѳоонно үлэ, олоңхо тематыгар уруһуй, аппликация, пластилинынан оңоһуктары оңоруу, сахалыы айымньылартан ылыллыбыт задачалары суоттааһын, бэйэ куукулатын уруһуйдааһын, тигии, олоңхону быһа тардан оонньоон көрдөрүү. Төрөппүтү бу үлэсэ кытыннардахха оѳо интэриэһэ өссө улаатыа. Төрөппүт оѳотун кытта тэннэ аппликацияга, куукула тигиитигэр, олоңгоһону бииргэ аахтаһына оѳо ордук ылыныа.

Сынналаң чааһыгар оѳоѳо остуол оонньоутун нөңүө олоңхону үөрэтии, билиһиннэрии ытыллар. Манна Үөһээ Бүлүү улууһун Нам орто оскуола алын сүһүөх учууталлара Семенова С.М., Степанова Г.И. оңорбут "Олоңхонон букубаар" уонна Мэңэ Хаңалас Маркова А.П. ("Кэскил" 2000с.), оңортообут остуол оонньоуларын ону таһынан хабылык, хаамыска оонньоулар туттулаллар. .

Программа
Нэдиэлэбэ 1 чаас, сылга 34 чаас ыытыллар

№	Тиэмэтэ	Чааһа	Ыйа-күнэ	Теорет Чааһа (медиа-уроктар)	Практ чааһа	Сыннь чааһа	Сатабыла			
							Билэр-көрөр(П)	Бэйэни салайынар- дьаһанар (Р)	Бодоруһар (К)	Ытык өйдөбүллэри инчэринии (Л)
1.2	Кирири чааһа. Олоҕо дойдутагар айан	2		Олоҕо диэн тугуй? (бэсидэ) Кимнээх олоҕо суруйбуттарын билиһиннэри	Олоҕону истии Кинигэлэри көрдөрүү.	Остуол оонньуута хабылык, хаамыска	Олоҕону интэриэһирги ир. Билиитэ кэниир, тыла сайдар. Куһаҕаны, үчүгэи араара үөрэнэр. Былыргы кэми билэр.	Болбомтолоохтук истэр, ааҕар; Сорудахха эппиэттиир; Аахпытын кэпсиир; Толкуйдуур дьоһура тобуллар; Тылын саппааһа, бэйэ айар дьоһура сайдар; Бэйэтин санаатын сааһылаан аһаастык быһаарсар; Тылы табатык туттар; Аһыныгас буолуу, үтүө санаа иитиллэр; Араас	Кэпсэтэр, истэр, болбойор, интэриэһирги ир, бэйэтин санаатын этинэр; Олоҕо геройдарын бэйэ тылынан ойуулаан кэпсиир; Олоҕоһо ойууламмыт айылҕаны тэңниир; Олоҕо геройдарын араарар: Олоҕо үтүөбэ-кэрэбэ үөрэтэрин өйдүүр.	Төрөөбүт тылынан санарар саната сайдар; Бэйэ бэйэбэ убаастабыл, ытыктабылла ах сыһыан иитиллэр; Өбүгэ үгэһин билэр; Кинилии сиэри-туому, төрүт культуураны инчэринэр, кута-сүрэ бөбөрүүр, олоххо тирэх булар кыаҕа улаатар; Билиңци кэмңэ ийэ дойдутун
3 4 5	Олоҕоһуттар. Аан дойду айыллыыта	3		.Олохтоох олоҕоһуттар. П.А. Ойуунускай олоҕо, айымньылар Г.Колесов олоҕо, айар үлэтэ. "Ньургун Боотур" олоҕону билсии	Библиотекаҕа сылдьыы. Кинигэнэн үлэ. Задача суоттааһына. (Е.Н. Чичахова Сахалыы айымньылартан ылыллыбыт задачалар)	Айылҕаны уруһуйдааһын				
6 7 8	Олоҕо дойдута.	3		К.Г. Оросин олоҕо, айар үлэтэ. Оросин олоҕо анаан кылгатыллыбыт "Дьулуруйар Ньургун Боотур " олоҕотун истии	Ыарахан тыллары кытта билсии. Дорҕоонноохтук ааҕыы, аахпыттан кэпсээһин	Остуол оонньуута "Олоҕоһон букубаар"				
9 10	Олоҕо сирэ- уота.	3		Саха Сириҥ ытык хайаларын билии, сиэри-	Олоҕо сириҥ дойдутун олоҕоттон	Остуол оонньуута				

11	Үс дойду.			туому тутуһуу.	булан аабыы, тэңнээн көрүү. Быһа тардан өйгө үөрэтии.	"Олоңхонон букубаар"		таһымнаах күрэхтэргэ бэйэтигэр эрэллээхтик кыттар буолар;		көмүскүүргэ бэлэм буолар санаата күүһүрэр;
12 13 14 15	Халлаан куйаара	4		Халлаан куйаара олоңхоҕо хоһуллуутун булан аабыы	Халлаан куйаарыгар аналлаах таабырыннары таайыы, ребус толкуйдааһына. Айылҕа көстүүлэригэр таабырын айаллар.	Оонньуу "Түүн, күнүс"				
16 17	Олоңхоҕо баар муоралар, күөллэр, өрүстэр, үрэхтэр	2		Муоралары, күөллэри, өрүстэри, үрэхтэри олоңхоҕо хайдах хоһуйалларын истии. Саха сирин муораларын, өрүстэрин, күөллэрин, үрэхтэрин туһунан кэпсэтиһии	Бэйэ түөлбэтин күөллэрин ааттарын билии. Таабырын таайсыыта.	Аппликация (Төрөппүтү кытта бииргэ үлэлээһин)				
18 19	Олоңхо ото-маһа, сирэ-симэбэ. Дьыл кэмнэрэ. Аал Луук Мас	2		Саха сиригэр үүнэр мастары билсиппиннэри. Хатың маһы олоңхоҕо хайдах хоһуйаллары булан аабыы.	Таабырын таайсыыта, бэйэ таабырынын толкудааһына. Дьыл кэмнэрин тустарынан өйтөн суруйуу.	Уруһуй темалара: "Дьыл кэмнэрэ", Аал Луук Мас, хатың мас				
20	Көтөр-сүүрэр,	2		Олоңхо кыылларын,	Дорҕоонноохтук	Олоңхо				

21	хамсыыр-харамай			көтөрүн-сүүрэрин туһунан истии	аабы, пластилинынан үлэ	дойдугар айан" остуол оонньуута.				
22 23	Бухатыыр дьиэтэ-уота	2		Олоңхоттон булан аабы	Бүтэй дорбоон хоһулаһытыгар, сэргэстэһиитигэр суругунан үлэ. Сахалы иһит-хомуос аатын билии, музейга сылдыы	Остуол оонньуута хабылык, хаамыска				
24 25	Айыы аймаға	2		Олоңхоҕо Тойон аға, Хотун ийэ уобарастара. Олоңхо уолун, кыыһын уратыта.	Аға, ийэ, кыыс, уол олоңхоҕо уонна билиңни кэмңэ хайдабын тэңнээн көрүү. Ситимнээх саңаны сайыннарыы. Өйгө хоһоон үөрэтиитэ. Куукула уруһуйдааһына	Сахалы илии-атах оонньуута (сэрэхтээх буолууну билиһиннэри)				
26 27 28	Туйаарыма Куо	3		Хас да олоңхо Куоларын тэңнээн көрүү. Таңастара-саптара. Киэргэлэ-симэбэ. Уһун суһуоға	Ситимнээх саңаны сайыннарыы. Баттабы көрүнүү ньыиаларын билии. Бэлэм куукулаға таңас тигии.					

					(төрөппүтгэр көмөлөхөллөр)					
29 30	Олоңхо бухатыырдара. Бухатыыр ата.	2		Араас олоңхолортон бухатыырдары тэннээн көрүү. Бухатыыр атын дьүһүнэ, сэбэ-сэбиргэлэ. Айымньыттан истии	Бухатыырдар сырыыларын, айаннарын суолтатын истибиттэн ырытыы. Ситимнээх саңаны сайыннарыы. Быһа тардан өйгө үөрэтии. Бухатыыр атын ойуулааһын.	Остуол оонньуута "Олоңхонон букубаар"				
31 32	Аллараа дойду абааһылара	2		Абааһы бухатыырдарын ааттара. Абааһы бухатыыры кытта охсуһуута.	Аныгы үйэ абааһылара.(табах, аргы, наркотик) темаларга урһуйдааһын.	Хамсаныыл аах оонньуулар.				
33 34	Түмүк. Ыһыах уонна оһуокай. Сизэр-туом.	2		Сизэри-туому тутуһуу.	Оһуокай ырыаларын үөрэтии. Олоңхоттон быһа тардан оонньоон көрдөрүү. Оҕо үлэтин истии, санаа атастаһыта.	Олоңхо сюжетыгар олоһуран мультик оңоруу уо.д.а.				

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Түмүк:

Олоңхо уус-уран тыл кылаан чыпчаала,өйү - санааны, киэнник толкуйдуур дьобуру сайыннарар айымны буолар. Олоңхо уһун кээмэйэ өйгө тутар дьобуру сайыннарыга улахан туһалааҕа биллэр. Кыра кылаастан саҕалаан олоңхо сириҥ дойдутун, халлаан этиктэрин, дьонун - сэргэтин олук хоһоонноруттан саҕалаан үөрэтэн, уус - уран тылга сыыйа киирдэхтэринэ, оҕо ааҕара, толкуйдуура сайдарыгар улахан кылаат буолар.

Олоңхо үтүөбү-кэрэбү ыңыраар. Ханнык баҕарар оҕо уонна киһи үтүө санаалаах, аһыныгас майгылаах буоллаҕына олоххо элбэҕи ситиһэр, дьон-сэргэ тапталын уонна махталын ылар. Сахабыт сириҥ инники үүнэр көлүөнэ ыччатыгар өбүгэтин өркөн өйө үйэттэн - үйэбү салҕаннын, сайыннын.

Туһаныллыбыт литература:

1. А.И. Артемьева. Олоңхо педагогикатын көрүңэ// Амма олоҕо -т 22.03.06
2. А.П. Маркова. Олоңхо остуолун оонньуута // Кэскил. - 10.11.2000
3. А.П. Маркова. Олоңхо остуолун оонньуута // Кэскил. - 08.12.2000
4. Бастакы үктэл. 2007с.
5. Л.В. Захарова. Оҕо уонна олоңхо. - Дьокуускай: Бичик, 2013. Бастакы үктэл. 2007с.
6. С.М. Семенова, Г.И. Степанова. Остуол оонньуута "Олоңхонон букубаар" 2015с

7. Е.Н. Чичахова. Сахалыы айымньылартан ылыллыбыт задачалар.

8. П. П. Кондратьев. Сатабыл үөрэбэ. Үөрэх үлэһитин идэтин үрдэтэр институт изд-та, 2013